

Husitská teologická fakulta

Univerzity Karlovy

Státní závěrečná zkouška (bakalářská)

Religionistika

Tematické okruhy:

1. Sociologie náboženství: Durkheim a Weber.

Charakterizujte a porovnejte přístupy obou badatelů. Dílčí témata Durkheim: hledání elementární formy náboženství v kontextu Durkheimovy sociologie, totemismus, dynamismus, definice náboženství, posvátné a profánní, role rituálů, náboženství a společnost, vznik náboženství. Dílčí témata Weber: Protestantská etika a duch kapitalismu, porovnání Weberova přístupu k náboženství s přístupem Marxe, duch kapitalismu a jeho kořeny, význam predestinace.

Literatura:

DURKHEIM, Emile, *Elementární formy náboženského života*, Praha: OIKOYMENH 2002.

WEBER, Max, *Protestantská etika a duch kapitalismu*, Praha: Argo, 2023.

2. Antropologie náboženství: a) Frazer a Malinowski a b) přechodové rituály.

Charakterizujte a porovnejte přístupy obou badatelů. Dílčí témata Frazer: teorie a principy magie v kontextu knihy *Zlatá ratolest* a v kontextu evoluční antropologie. Dílčí témata Malinowski: teorie magie v kontextu funkcionalistické antropologie, funkce a teoretické založení vědy, náboženství a magie, význam zaříkávání, rozlišení magických a náboženských rituálů. Přechodové rituály v kontextu teorií rituálů. Van Gennepovo vymezení a typologie rituálů; jednotlivé fáze a funkce přechodových rituálů dle van Gennepa. Turnerovo vymezení rituálu v kontextu jeho antropologie, liminální fáze rituálu, liminalita a *communitas*, struktura a antistruktura, liminální versus liminoidní, kritika.

Literatura:

FRAZER, James G., *Zlatá ratolest*, Praha: Mladá fronta 1994 (a jiná vydání).

MALINOWSKI, Bronislaw K., *Magic, Science and Religion*, Glencoe, Illinois: The Free Press: 1948 (a jiná vydání).

van GENNEP, Arnold, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1997.

TURNER, Victor, *The ritual Process: Structure and Anti-Structure*, New York: Aldine de Gruyter, New York 1995 (a jiná vydání).

3. **Fenomenologie náboženství a hermeneutika v religionistice (Otto a van der Leeuw, Eliade, Waardenburg).**

Otto a van der Leeuw v kontextu religionistiky 20. století, charakterizujte a porovnejte přístupy obou badatelů a fenomenologii náboženství obecně včetně problémů a s tímto přístupem spojených. Dílčí témata Otto: posvátné, numinózní, posvátné jako kategorie apriori, schopnost divinace, Dílčí témata van der Leeuw: Verstehen x Erklären, Einfühlen, stadia fenomenologické práce (pojmenování, zařazení atd.), teorie dynamismu ve van der Leeuwově fenomenologii, pojetí náboženství. Hermeneutika v religionistice obecně; charakterizujte a porovnejte přístupy Waardenburga a Eliadeho. Dílčí témata Eliade: úkoly hermeneutiky, kritika Západu, kritika religionistiky, „Nový humanismus“, soteriologická funkce religionistiky. Dílčí témata Waardenburg: teoretická východiska „aplikované hermeneutiky“, intence, explicitní a implicitní náboženství, otevřený koncept náboženství, úloha sémantiky a fenomenologie v rámci výzkumu Waardenburgovy „aplikované hermeneutiky“. Sebepochopení aktérů v religionistickém výzkumu: porovnání přístupů Eliadeho, Waardenburga a W. C. Smitha.

Literatura:

OTTO, Rudolf, *Das Heilige. Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen*, Breslau 1917 a další vydání. (V českém překladu jsou hrubé chyby, je třeba číst v originále nebo v anglickém překladu: *The Idea of the Holy*, Oxford: Oxford University Press 1968 a jiná vydání).

van der LEEUW, Gerardus, „Epilegomena“, in: Horyna, Břetislav — Pavlincová, Helena, *Dějiny religionistiky: Antologie*, Olomouc: Olomouc 2001, s. 264–271.

WAARDENBURG, Jacques, „In Search of an Open Concept of Religion“, in: Michel Despland — Gérard Vallée (eds.), *Religion in History: the World, the Idea, the Reality*, Waterloo: Wilfrid Laurier University Press 1992, s. 225–240.

ELIADE, Mircea, *The Quest. History and Meaning in Religion*, Chicago: University of Chicago Press 1969, s. 1–11, 54–71.

CANTWELL SMITH, Wilfred, „Comparative Religion: Whither – and Why?“, in: Mircea Eliade — Joseph M. Kitagawa, *The History of Religions. Essays in Methodology*, Chicago: University of Chicago Press 1959, s. 31–58.

4. **Teorie náboženství a religionistika.**

Charakterizujte problematiku vymezení předmětu religionistiky; náboženství jako termín religionistického metajazyka, náboženství na rovině předmětové. Typologie přístupů a jejich analytického potenciálu. Monotetické a polytetické definice, substantiální a funkcionální pojetí náboženství, konstruktivistický a pozitivistický přístup vymezení náboženství; reálné, lexikální a arbitrární/stipulativní definice náboženství.

Literatura:

DURKHEIM, Émile, *Elementární formy náboženského života: Systém ~~teorie~~ teorie Austrálie*, Praha: OIKOYMENH, 2002, 31–56.

JAMES, William, *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature*, Centenary ed, repr. London: Routledge, 2003, 26–30.

OTTO, Rudolf, *The idea of the holy: An inquiry into the non-rational factor in the idea of the divine and its relation to the rational*, Oxford: Oxford University Press 1931, 1–11, 25–30, 112–116.

SMITH, Jonathan Z., „Religion, Religions, Religious“, in: *týž, Relating Religion: Essays in the Study of Religion*, Chicago: University of Chicago Press 2004, s. 179–196.

5. **Rané křesťanství.**

Charakterizujte rané křesťanství od jeho počátků do 4. století: problémy, postavy, vývoj postavení křesťanství v rámci římské říše, pronásledování křesťanů, pluralita raného křesťanství, rituální praxe, každodennost, manželství a pohřby, úřady, literární doklady.

Literatura:

MARKSCHIES, Christoph, *Mezi dvěma světy: Dějiny antického křesťanství*, Praha: Vyšehrad, 2005.

MCGRATH, Alistair, *Dějiny křesťanství: Úvod*, Praha: Volvox Globator, 2014, s. 11–117.

6. **Rituální praxe raných křesťanů v řecko-římském kontextu.**

Na základě prvního listu Korintským vysvětlete problematiku raně křesťanských hostin na pozadí vybraných rituálních teorií. Jaké spory první list Korintským tematizuje a jak je Pavel řeší? Charakterizujte misijní činnost apoštola Pavla. Vysvětlete vztahy uvnitř i vně raně křesťanské korintské komunity, její sociální status v kontextu římské kolonie Korint.

Literatura:

TICHÝ, Ladislav, *První list Korintským*, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2019.

BURKETT, Delbert Royce, *An introduction to the New Testament and the origins of Christianity*, New York: Cambridge University Press, 2018, s. 291–350.

RÜPKE, Jörg, *Náboženství Římanů*, Praha: Vyšehrad, 2007, s. 139–154.

7. Teologie raného křesťanství.

Popište a vysvětlete vývoj a smysl trinitární a christologické nauky, nauky o hříchu a milosti; vysvětlete základní naukové spory v raném křesťanství.

Literatura:

LOHSE, Bernhard. *Epochy dějin dogmatu*, Jihlava: Mlýn, 2003, s. 31–108.

HAZLETT, Ian, *Rané křesťanství: Počátky a vývoj církve do roku 600*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 183–191 a 201–210.

8. Jaká jsou hlavní témata Koránu? Můžete je zařadit do muslimského narativu o postupných etapách zjevování. Vyjmenujte a vysvětlete některé prvky a pravidla exegeze Koránu a jak se témata a exegeze proměňují v moderní době?

Literatura:

BERÁNEK, Ondřej, „Revizionistické přístupy a skepticismus ve studiu Koránu a počátků islámu“, in: Hanuš, Jiří (a kol.), *Boží slovo a slovo lidské. Čtení, překlad a výklad posvátných textů v křesťanství, židovství a islámu*, Brno: CDK, 2012, s. 72–101.

HILLENBRANDOVÁ, Carole, *Islám. Historie, současnost a perspektivy*, Praha: Paseka, 2017, s. 60–62.

HRBEK, Ivan, „Úvod“, in: *Korán*, Praha: Odeon, 1972, str. 9–105.

KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha: Vyšehrad, 2006, s. 28–46, 58–90.

KROPÁČEK, Luboš, „Moderní islámské výklady Koránu: tendence, překlady a spory“, in: Hanuš, Jiří (a kol.), *Boží slovo a slovo lidské. Čtení, překlad a výklad posvátných textů v křesťanství, židovství a islámu*, Brno: CDK, 2012, s. 50–71.

9. Charakterizujte prameny (principy) islámského práva. Rozlište fiqh (jurisprudence) a šarí'u (islámské právo). Uved'te dva až tři tematické okruhy islámského práva a krátce je představte. V diskusi uved'te některá ustanovení, metody, prvky, výklady, jež jsou dnes nejčastěji předměty sporů.

Literatura:

POTMĚŠIL Jan, *Šarí'a. Úvod do islámského práva*, Praha: Grada, 2012, s. 57–95, 97–198.

HILLENBRANDOVÁ, Carole, *Islám. Historie, současnost a perspektivy*, Praha: Paseka, 2017, s. 100–119.

KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha: Vyšehrad, 2006, s. 117–146.

- 10. Jaký je muslimský pohled na židy a křesťany (křesťanství)? Můžete začít kontextem doby vzniku islámu, dále Koránem, případně dějinami islámu (vč. vysvětlení termínu dhimmí / chráněnci, ahl al-kitáb / lid knihy). Jaké posuny jsou dnes patrné v přístupu k židům a křesťanům a to především v islámské jurisprudenci?**

Literatura:

de la VEGA NOSEK, Lukáš, *Ecclesia cum aestimatione quoque Muslimos respicit. Studie z křesťanské islamologie*, Praha – Chomutov: HTF UK - L. Marek, 2022, s. 53–61, 110–148, 162–174, 210–249.

ESPOSITO, John L., *Čo by každý mal vedieť o isláme*, Sarajevo: CNS, 2018, s. 97–121.

KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha: Vyšehrad, 2006, s. 227–238.

MENDEL, Miloš, *Muslimové a jejich svět (druhé vydání)*, Praha: Dingir, 2018, s. 253–268.

SCHIRRMACHEROVÁ, Christine, *Islám a západní společnost*, Praha: Návrat domů, 2017, s. 55–66.

- 11. Jakými fázemi a proměnami prošel judaismus od svého vzniku cca ve 13. století př. n. l. do prvního století n. l.? Co jednotlivé fáze a proměny charakterizovalo? Jaké instituce pro ně byly určující?**

Literatura:

COHEN, Abraham, *Talmud pro každého: historie, struktura a hlavní témata Talmudu*, nakl. Sefer, Praha, 2006.

FINKELSTEIN, Israel, SILBERMAN, Neil Asher, *Objevování Bible. Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*, nakl. Vyšehrad, Praha, 2010.

FINKELSTEIN, Israel, SILBERMAN, Neil Asher, *David a Šalamoun. Počátky mesiánského věku ve světle moderní archeologie*, nakl. Vyšehrad, Praha, 2010.

RENDTORFF, Rolf, *Hebrejská bible a dějiny. Úvod do starozákonní literatury*, nakl. Vyšehrad, Praha, 2003.

STEMBERGER, Günter, *Talmud a Midraš. Úvod do rabínské literatury*, nakl. Vyšehrad, Praha, 1999.

- 12. Jakými fázemi a proměnami prošel judaismus od prvního století n. l. do 20. století? Co jednotlivé fáze a proměny charakterizovalo? Jaká díla či osobnosti pro ně byly určující?**

Literatura:

BAUMAN, Zygmunt, *Modernita a holocaust*, Sociologické nakladatelství, Praha, 2003.

ČEJKA, Marek, *Judaismus a politika v Izraeli*, Barrister & Principal, Brno, 2009.

HAYOUN, Maurice-Ruben, *Židovské osvícenství mezi Córdoba a Berlínem*, I. a II., Volvox Globator, Praha, 1998 a 2000.

IDEL, Moše, *Kabala – nové pohledy*, Vyšehrad, Praha, 2004.

SCHOLEM, Gershom, *Počátky kabaly*, Malvern, Praha, 2009.

SCHOLEM, Gershom, *The Messianic Idea in Judaism and Other Essays on Jewish Spirituality*, Schocken Books, New York, 1971.

SLÁDEK, Pavel, *Raši (1040–1105): vznik biblického komentáře ve franko-porýnských židovských centrech*, nakl. Academia, Praha, 2012.

- 13. Jaké jsou židovské svátky a hlavní významné dny? Pojednejte též o projevech židovské osobní zbožnosti (modlitbách, kašrutu, rituálním omývání) a rituálech přechodu.**

Literatura:

NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum, 2010.

- 14. Současná alternativní spiritualita („hnutí nového věku“)**

Charakterizujte antecedenty, historický vývoj a sociologickou povahu současné alternativní spirituality, uveďte její nejvýznamnější odnože a příbuzné a popište terminologické problémy (v českém i anglickém kontextu), které se s ní pojí.

Literatura:

BAINBRIDGE, William Sims, „The New Age“, in William Sims Bainbridge, *The Sociology of Religious Movements*, New York, London: Routledge 1997, s. 363–391.

HANEGRAAF, Wouter, *New Age Religion in Western Culture*, Leiden: Brill 1996, s. 77–112.

HEELAS, Paul, *Spiritualities of Life: New Age Romanticism and Consumptive Capitalism*, [Oxford?]: Wiley-Blackwell 2009, s. 40–60.

KOSTÍČOVÁ, Zuzana M., *Současná alternativní spiritualita: Vznik, vývoj, základní rysy (skripta)*, Praha: HTF 2020.

SUTCLIFFE, Steven, „Wandering Stars“: Seekers and Gurus in the Modern World“, in Steven Sutcliffe and Marion Bowman, *Beyond New Age: Exploring Alternative Spirituality*, Edinburgh: Edinburgh University Press 2000, s. 17–36.

SUTCLIFFE, Steven – SAELID, Ingvind Gilhus, „Introduction“, in Steven Sutcliffe and Ingvild Saelid Gilhus (eds.), *New Age spirituality*, Abingdon, New York: Acumen 2014, s. 1–16.

von STUCKRAD, Kocku, *The Scientification of Religion: An Historical Study of Discursive Change, 1800–2000*, Boston, Berlin: De Gruyter 2014, s. 139–177.

**15. Učení a instituce „neinstitucionalizované spirituality
(„hnutí nového věku“)**

Popište stručně problematiku emických termínů „náboženství“ a „spiritualita“ chápaných jako opozice; charakterizujte nejvýznamnější doktrinní aspekty současné alternativní spirituality a popište její institucionální stránku.

Literatura:

HEELAS Paul, *Spiritualities of Life: New Age Romanticism and Consumptive Capitalism*, [Oxford?]: Willey-Blackwell 2009, s. 20–40.

KAPUSTA, Jan – KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, „From Trees to the Wood: Alternative Spirituality as an emergent 'official religion'? 2020. “ *Journal of Religion in Europe* 13 (3/4), 2020: 187–213.

KOSTIČOVÁ, Zuzana M., *Současná alternativní spiritualita: Vznik, vývoj, základní rysy* (skripta), Praha: HTF 2020.

SUTCLIFFE, Steven, „Introduction“, in Steven Sutcliffe and Marion Bowman, *Beyond New Age: Exploring Alternative Spirituality*, Edinburgh: Edinburgh University Press 2000, p. 1–13.

HANEGRAAFF, Wouter, *New Age Religion in Western Culture*, Leiden: Brill 1996, s. 62–76, 113–186, 203–255.

KOSTIČOVÁ, Zuzana M., *2012: Mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha*, Praha: Malvern 2011, s. 133–216.

V Praze dne 1. 10. 2026